

Az Egyesült Királyság bankrendszerének története: univerzális bankok létrejötte

Felcser Dániel – Plajner Ádám – Schindler István

Az Egyesült Királyság bankszektora jelentős változáson ment keresztül a 20. század második felétől kezdődően. Ennek eredményeként a legnagyobb bankok tevékenységi köre kiszélesedett, nemzetközileg is jelentős univerzális bankokká váltak. Hatalmas intézmények és ezzel együtt hatalmas, de igen koncentrált bankszektor jött létre, London pedig a világ egyik nemzetközi pénzügyi központjává emelkedett. A pénzügyi válság során ez jelentős terhet jelentett a brit gazdaság számára, több bank esetében is állami közbelépésre került sor. A válság a hitelezési folyamatokban is meghatározó fordulatot hozott, az addig folyamatosan növekvő hitelállomány számottevően visszaesett. A válság a fióktelep formájában működő hitelintézeteket jobban, a takarékszövetkezeteket kevésbé érintette. A kilábalás hangsúlyosabb jelei csak 2013 második felétől kezdődően mutatkoznak, de a hitelezés az ösztönző program ellenére is még mindig jóval elmarad a válság előtt tapasztalttól.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: G21, G28, N24

Kulcsszavak: bankrendszer, hitelezés, pénzügyi válság, Egyesült Királyság

1. A bankrendszer átalakulása

Az Egyesült Királyság bankrendszerének jelenlegi képe egy jóval korábban indult folyamat eredményeként alakult ki. A hitelintézeti szektor jelentős változáson ment át a 20. század második felétől kezdődően, mire elnyerte mai formáját.¹ 1960-ban mintegy 100 bank volt jelen a piacon, melyek közül a 16 legnagyobb birtokolta a szektor eszközeinek nagyjából 85 százalékát, ami ekkoriban a GDP-nek mindössze harmadát jelentette. Mostanra ezzel szemben több mint 300 bank működik, de a korábbi 16 legnagyobb bank a lezajlott konszolidáció során 4 nagy bankcsoporttá alakult (Royal Bank of Scotland, HSBC, Lloyds, Barclays). A kereskedelmi banki tevékenység terén igen nagy mértékű a koncentráció, ugyanis a hitel- és betétállomány 80 százaléka ezen bankokhoz és további két szereplőhöz köthető. A 4 nagy bankcsoport összesített mérlegfőösszege 2013 elején meghaladta a GDP háromszorosát, míg a teljes hitelintézeti szektoré az ötszörösét.

Felcser Dániel a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági elemzője. E-mail: felcserd@mnb.hu.

Plajner Ádám a Magyar Nemzeti Bank elemzője. E-mail: plajnera@mnb.hu.

Schindler István a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági elemzője. E-mail: schindleri@mnb.hu.

¹ A történeti áttekintés alapja Davies et al. (2010).

Az 1960-as évek nagy klíringbankjainak tevékenysége még igen szűk körű volt, elsősorban betétgyűjtésre, rövid távú vállalati hitelezésre és fizetési szolgáltatásokra korlátozódott. A betétek nagyobb része nem kamatozó folyószámla-betét volt, a lekötött, kamatozó betétek csak kisebb részt tettek ki, miközben az eszközoldal közel kétharmadát alacsony kockázatú likvid eszközök alkották (készpénz, állampapír). Az ügyfeleknek nyújtott hitelek kevesebb mint egyharmados arányt képviseltek. A lakossági hitelezésben nem a bankok, hanem egyéb pénzügyi intézmények, pénzügyi vállalkozások, valamint a takarékszövetkezetek jártak élen. A takarékszövetkezeti szektor ekkoriban elsősorban jelzáloghitelezéssel foglalkozott, méretét tekintve pedig – mérlegfőösszeg alapján – ezen bankok nagyjából harmadának felelt meg.

Később a hitelintézeti szektor mérete fokozatos növekedésnek indult, amiben meghatározó szerepe volt a külföldi bankok fióktelepei megjelenésének. Az Egyesült Királyság hatóságai alapvetően nyitottan viszonyultak a fióktelepek megjelenéséhez, főként, ha azok bankcsoportjának hazai szabályozása nagy vonalakban megfeleltethető volt a brit szabályozásnak. Ez a folyamat is szerepet játszott abban, hogy míg 1960-ban még a hitelintézetek eszközeinek döntő többsége font-eszköz volt, a külföldi bankok fióktelepeinek megjelenésével drasztikusan megnőtt az egyéb devizában denominált eszközök aránya, 1980-ra már a bankrendszer eszközeinek több mint felét ezek tették ki.

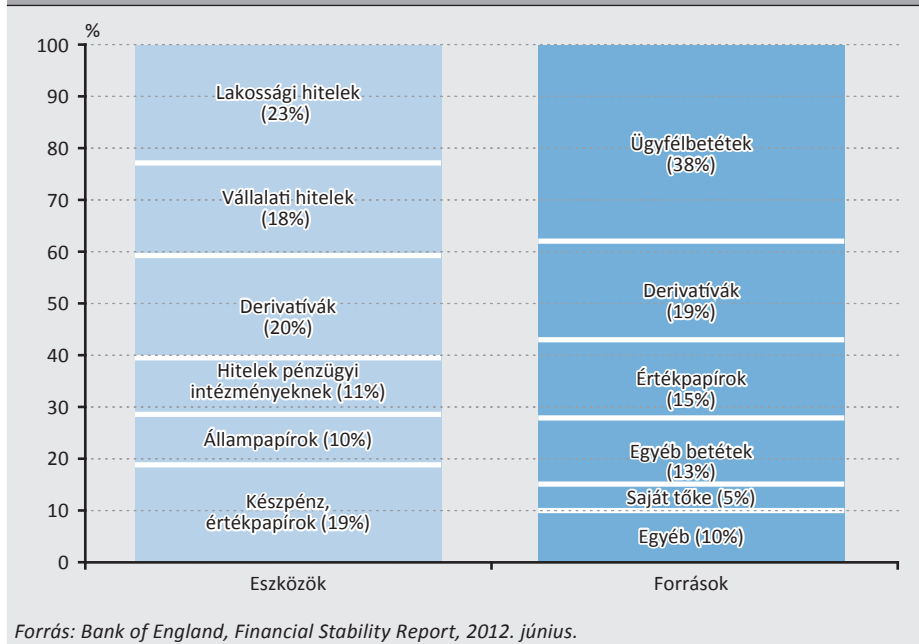
A bankok mérete folyamatosan növekedett, egyrészt összeolvadások és felvásárlások révén, másrészt szolgáltatási profiljuk folyamatos szélesedésének köszönhetően. Az egyedi szintű növekedéssel együtt a bankszektor mérete is hatalmas növekedésen ment keresztül. Mérlegfőösszegük 1960 körül még a GDP kb. 30 százalékát tette ki, ami 1980-ra már meghaladta a 100 százalékot, 2000-re a 300 százalékot, 2013 elején pedig már több mint 500 százalék körül alakult, ami nemzetközi összehasonlításban is igen magas aránynak számít, amivel a fejlett országok közül csak Svájc vetekszik.

A növekedés jelentős részben a szabályozói környezet megváltozásának volt köszönhető. Az 1970-es, 1980-as évek deregulációja segítette a bankrendszer növekedését, valamint a verseny erősödését, nemcsak a bankszektoron belül, hanem a banki és nem-banki pénzügyi szektor szereplői között is. A két legjelentősebb intézkedés a Bank of England 1971-es verseny- és hitelszabályozási lépése (Competition and Credit Control), valamint az 1986-ban indult „Big Bang” elnevezéssel illetett reformsorozat volt (*Davies et al. 2010*). Ezek keretében megszüntették azt a gyakorlatot, hogy a bankok nyíltan együttműködhettek a kamatlábak meghatározásánál, így a bankközi piacon megjelenhettek kisebb bankok is, továbbá enyhítették a devizakereskedésre, devizabetétekre vonatkozó szabályozást, a likviditási követelmények enyhítése révén pedig teret nyitottak a hitelezés felfutásának. Emellett a tőzsdét igyekeztek olyan mértékben versenyző jellegűvé tenni, mint amilyen például az USA részvénypiaca volt már akkoriban.

A szabályozás adta lehetőségeket kihasználva a bankok új piacokra léptek be, és kiaknázták a szolgáltatások együttes nyújtásával járó költségcsökkenési, illetve a nagyobb volumenű értékesítésben rejlő méretgazdaságossági lehetőségeket. A piaci verseny erősödésével párhuzamosan a bankok száma csökkent, méretük pedig nőtt. Az Egyesült Királyság legnagyobb bankjai univerzális bankokká alakultak, tevékenységi körükben megjelentek a befektetési jellegű tevékenységek, elkezdtek értékpapírok lejegyzésével, alapkezeléssel, derivatívakereskedéssel, biztosítással foglalkozni. Könnyítette a folyamatot, hogy a vállalatok a banki hitelek mellett kezdtek egyre nagyobb mértékben a kötvénypiacokra támaszkodni, valamint kockázataik fedezésére egyre nagyobb mértékben derivatívákat alkalmazni. A technikai fejlődésnek köszönhetően az 1990-es évek közepétől ezek a tevékenységek nemzetközi szinten is előretörték, a bankszektor globalizálódott, felgyorsult a nemzetközi tőkeáramlás, London pedig a világ egyik nemzetközi pénzügyi központjává emelkedett. Az Egyesült Királyság nagybankjai globálissá váltak, a kötvény-, deviza- és derivatívapiac meghatározó szereplői lettek. Ezzel együtt nem kamat jellegű bevételeik aránya is egyre inkább növekedett, ma már a hitelintézeti szektor egészét tekintve több mint 60 százalékot tesznek ki.

A végbement átalakulás a bankok mérlegszerkezetében is megmutatkozik (1. ábra). Az eszközoldalon jelentősen csökkent a korábban még többségben lévő készpénz, valamint az értékpapírok aránya, ugyanakkor megjelentek, sőt már 20 százalék körüli

1. ábra
A legnagyobb bankok mérlege (2011)

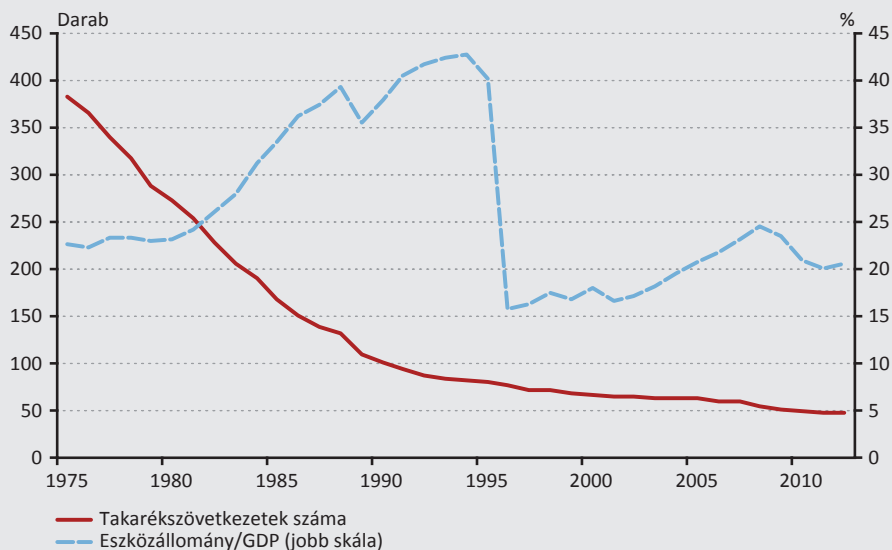

arányt képviselnek a derivatívák. A bankok tőkeáttétele számottevően megemelkedett, a forrásoldalon a korábbtól jelentősen alacsonyabb, nagyjából 40 százalék az ügyfelektől származó betétek aránya. A betétekkel szemben az eszközoldalon körülbelül ugyanilyen súlyt képviselnek a hitelek, amelyek nagyjából fele-fele arányban oszlanak meg a vállalati és a lakossági ügyfelek között.

Az utóbbi évtizedekben a bankok mérete megnőtt, tevékenységük kiszélesedett, több országra kiterjedő, nagy bankcsoportok jöttek létre. A konszolidáció azonban a takarékszövetkezeteket (building societies) sem hagyta érintetlenül, számuk jelentősen csökkent. A takarékszövetkezetek történelmi gyökerei egészen a XIX. századig nyúlnak vissza. Fő üzleti tevékenységük a jelzáloghitelezés, aminek piacát hosszú ideig, egészen az 1980-as évekig ők uralták, ekkor azonban a bankok vették át a vezető szerepet ezen a területen is (*HM Treasury 2012*).

1900-ban még 2286 szövetkezet működött, 1990-ben azonban már csak 101. A létszámcsökkenés mögött két fő ok áll. Egy részük – jellemzően a nagyobbak – bankká alakult, illetve az 1990-es években átalakult szövetkezeteket végül minden esetben még fel is vásárolta valamelyik nagyobb bank. Az esetek számát tekintve azonban ennél meghatározóbbak voltak az összeolvadások, amelynek révén a nagyobbá váló takarékszövetkezetek kihasználhatták a méretgazdaságosság előnyeit. 2012-ben már csak 47 takarékszövetkezet működött (2. ábra), 25 millió taggal és 42 ezer alkalmazottal (*HM Treasury 2012*).

2. ábra
Takarékszövetkezetek, 1975-2012

Megjegyzés: Az eszközállományban az 1990-es években látható jelentős csökkenés annak tulajdonítható, hogy több nagy takarékszövetkezet bankká alakult.

Forrás: Building Societies Association.

A takarékszövetkezetek piaci tevékenysége szigorúan szabályozott. Eszközök legalább 75 százalékának ingatlanfedezetű hitelnek kell lennie, és forrásai legalább 50 százalékának a tagoktól gyűjtött betétekből kell származnia, valamint további szigorú előírásoknak kell megfelelniük a befektetési tevékenység terén is. A szabályozás célja, hogy ne vállaljanak túlzott kockázatot, és a bankoktól eltérő profil alapján működjenek.

Annak ellenére, hogy számuk jelentősen csökkent, a betétgyűjtésben és a jelzáloghitelezésben továbbra is fontos szerepet töltenek be. 2012-ben a jelzálogpiac 17 százaléka kapcsolódott a takarékszövetkezetekhez, míg a lakossági megtakarítások 19 százalékát kezelték. A szektor nagyfokú koncentráltóságát mutatja, hogy a legnagyobb takarékszövetkezet az eszközök 60 százalékával rendelkezett 2012-ben, míg a második legnagyobb az eszközök 13 százalékával. Tekintettel arra, hogy a fogyasztók választási szabadságát és a hatékony pénzügyi rendszerhez szükséges versenyhelyzetet eltérő típusú pénzügyi intézményekkel lehet biztosítani, a brit kormányzat arra törekszik, hogy a takarékszövetkezetek a jövőben is fontos szerephez jussanak a pénzügyi szolgáltatások területén, a szektor tovább növekedjen és fejlődjön, de továbbra is fenntartva az ágazat sajátos, alacsonyabb kockázatú jellegét (*HM Treasury 2012*). Míg egyesek továbbra is a megtakarításokra és a jelzáloghitelekre fognak koncentrálni, addig mások kiterjeszthetik az üzleti modelljüket, például a kis- és középállalkozások hitelezésére.

2. A pénzügyi krízis hatása a bankrendszerre

A fent részletezett folyamat eredményeként olyan nagy bankok jöttek létre, hogy az Egyesült Királyság pénzügyi rendszere tekintetében fokozott figyelmet igényel a „too big to fail” probléma. Ez akkor áll fenn, ha egy intézmény olyan nagy, hogy a kormányzat nem hagyhatja magára, mert a fizetéképtelenné válása esetén bekövetkező fertőzés az egész ország pénzügyi rendszerét, ezzel együtt pedig teljes gazdaságát veszélybe sodorná. A bankmentés azonban jelentős költségekkel járhat, ahogyan az a legutóbbi válság során be is bizonyosodott.

Az USA-ból induló válság első jelei igen hamar, már 2007 nyarán megmutatkoztak az Egyesült Királyságban is. A jelzálog fedezetű eszközök piacának likviditása igen hamar csökkenésnek indult, ami az egész bankközi piac kiszáradásához vezetett, mivel nagyfokú bizalmatlanság lépett fel az addig standard fedezetként használt értékpapírokkal szemben. Elsőként a dinamikus – mérlegfőösszeg alapján a korábbi években évi 20 százalékkal – növekvő Northern Rock került bajba. A bank időközi jelentésében mindössze profitjának enyhe csökkenését jelezte, de az elemzők ezt követően elkezdtek közelebbről megvizsgálni a bank működését, és a rejtett veszélyek láttán a részvények eladásába kezdtek, aminek következtében a részvényárfolyam zuhanásnak indult (*Conaghan 2012*).

2007. augusztus 9-én az eszközfedezetű értékpapírok piaca gyakorlatilag leállt, globális szinten kiszáradt. Az Európai Központi Bank és a Federal Reserve azonnal beavatkozott és likviditást nyújtott, de a Bank of England mérlegelést követően nem lépett, és az elkövetkező hónapokban sem kívánt engedni a bankok ezen irányú kérésének, mivel tartott az erkölcsi kockázattól, és bízott abban, hogy a piac megoldja maga a helyzetet. A Northern Rock fokozottan a bankközi piacra volt utalva, forrásainak mintegy 75 százalékát innen szerezte, így annak kiszáradása az összeomlással fenyegette, a jegybank azonban továbbra sem kívánt segítséget nyújtani neki, így egyedül az tűnt reális alternatívának számára, ha felvásárolják. Mivel ez meghiúsult, a jegybank mint végső hitelező végül likviditást biztosított részére. A bejelentés ahelyett, hogy nyugtatóan hatott volna, éppen ellentétes hatást váltott ki. Az ügyfelek megrohmozták a bankot, amire Angliában a 19. század óta nem volt példa. A kialakult helyzet megoldására a kormány bejelentette, hogy az állam garanciát vállal a banknál elhelyezett betétekre, ami helyreállította a Northern Rockba vetett bizalmat, a bank működése többé-kevésbé helyreállt, de végül elkerülhetetlenné vált, hogy a bankot 2008 februárjában államosítsák. Később ugyanerre a sorsra jutott a Bradford & Bingley, az Egyesült Királyság egyik legnagyobb jelzáloghitelezője, igaz, csak részlegesen. A betéteket és a fiókhálózatot egy másik bank felvásárolta, a jelzáloghitelezéssel foglalkozó üzletág – a rossz hitelekkel együtt – pedig állami kézbe került. (2012-ben a Northern Rock esetében is szétválás történt, a fiókhálózatot az állam sikeresen eladta a magánszektornak.)

A Bank of England ezt követően változtatott hozzáállásán, és aktív válságkezelésbe kezdett. Korábban csak rövid távú likviditást biztosítottak, de mivel 2008 áprilisára már nemcsak a bankok likviditási helyzete, de szolvenciája is veszélybe került, a hatalmas, rendszerszintű kockázatra tekintettel bejelentették az SLS (Special Liquidity Scheme) elindítását, melynek révén a bankok swap-ügylet keretében elcserélhették a piacon kevésre becsült jelzálogfedezetű értékpapírjaikat kincstárjegyekre, amelyek gyakorlatilag készpénzzel felérő likvid eszköznek minősültek, így ismét magára találhatott a bankközi piac. Ráadásul nem hozták nyilvánosságra, hogy mely bank milyen mértékben vette igénybe az eszközt, így elkerülték annak veszélyét, hogy az esetlegesen magas kihasználtságról való értesülés aláássa a beléjük vetett bizalmat.

Közvetlenül az amerikai Lehman Brothers 2008. szeptemberi bukását követően több angliai nagybank is igen nehéz helyzetbe került. Bejelentették, hogy a Lloyds fel fogja vásárolni az HBOS-t, amely szintén a nagyfokú bankközi piacra való ráutaltsága miatt került szorongatott helyzetbe, miután nem tudta megújítani lejáró forrásait. Mivel érdemben fennállt a bankrendszer összeomlásának veszélye, 2008 októberében a jegybank jelentős mértékű sürgősségi likviditási segítséget (emergency liquidity assistance) nyújtott a legnagyobb bankok közül az HBOS-nek és az RBS-nek (Royal Bank of Scotland), majd röviddel ezt követően a kormányzat egy nagyszabású, 500 milliárd font értékű mentőcsomagot (likviditási hitel, tőkejuttatás és hitelgarancia

formájában) jelentett be, amelyet az Egyesült Királyság 8 legnagyobb hitelintézete vehetett igénybe. Az ennek részét képező állami tőkejuttatás keretében az akkorigiban a világ egyik legnagyobb bankjának számító RBS-nek az állam több lépcsőben összesen több mint 45 milliárd font értékű tőkejuttatást nyújtott, amivel több mint 80 százalékos részesedést szerzett, az HBOS és a Lloyds esetében pedig összesen 17 milliárd font értékű részvény került a birtokába, ami 40 százalékot meghaladó részesedésnek felelt meg (Plenderleith 2012).

2009 januárjában a kormány bejelentette a második bankmentő programot, az Asset Protection Scheme-et (APS), amely egyfajta biztosítási konstrukció volt a bankok számára a hitelek bedőlése ellen. A lényege az volt, hogy a bankok díjfizetés ellenében 90 százalékos állami garanciát kaphattak hiteleikre. A program hatalmas mértékű volt, az RBS közel 300 milliárd font értékű hitelre vette igénybe a biztosítást.

3. A válságot követő intézkedések

A bankmentést követően 2009 decemberében a kormány bejelentette, hogy egyszeri, 50 százalékos adót vetnek ki minden 25 ezer font feletti banki bónuszra, amit minden esetben a banknak, és nem az alkalmazottnak kell megfizetnie (Seeley 2014). Eredetileg 500 millió fontnyi bevételre számítottak ebből, de végül a várakozást messze felülmúlva mintegy 3,5 milliárd fontnyi bevételt hozott az intézkedés. Ennek ellenére ez az adó valóban egyszerűnek bizonyult, azonban nem sokkal később, 2010 májusában már jelezte a kormány, hogy 2011-től állandó jellegű bankadót vezetnek be annak érdekében, hogy a szektor méltányosan hozzájáruljon azokhoz a költségekhez, amit az adófizetők viseltek a bankok kimentése során, továbbá a jövőre nézve is fedezze azt a kockázatot, amit a bankszektor hordoz egy esetleges későbbi turbulencia esetén.

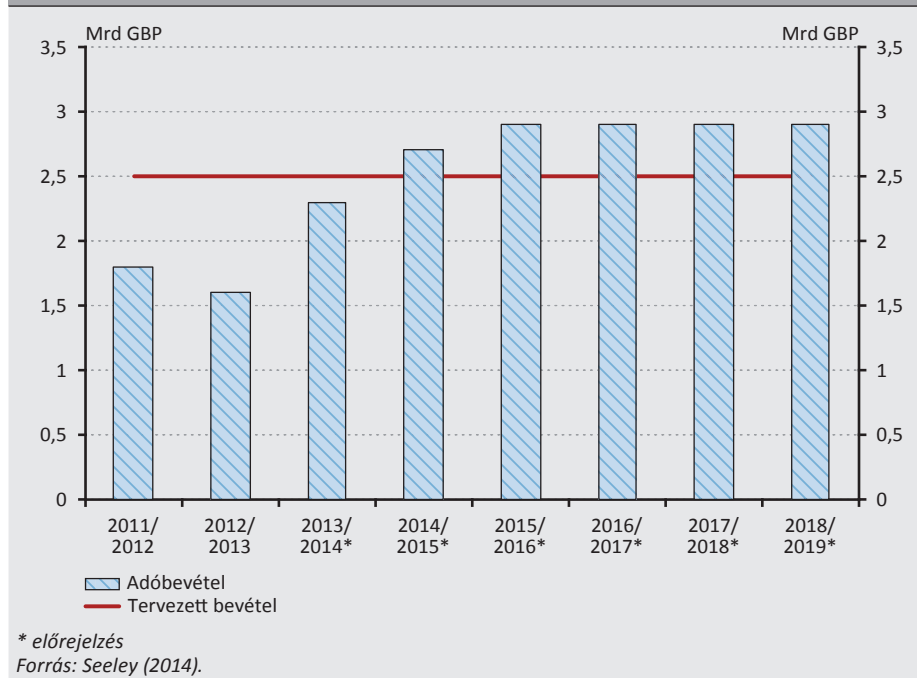
Alapvetően minden, az országban működő bank (tehát mind a belföldi, mind a külföldi bankok, bankcsoportok) és takarékszövetkezet a bankadóról szóló törvény hatálya alá esik. Az adó alapját a mérleg meghatározott forráselemei képezik, azonban azok a hitelintézetek, amelyeknél a kijelölt tételek összesített értéke nem haladja meg a 20 milliárd fontot, mentesülnek az adó alól. További könnyítés, hogy az egy évnél hosszabb lejáratú forrásokra 50 százalékkal alacsonyabb adókulcs vonatkozik. Ezen feltételek mögött stabilitási megfontolások állnak: egyrészt ösztönzik a bankokat arra, hogy ne törekedjenek túlságosan nagyra nőni, másrészt igyekeznek a hosszabb források irányába terelni őket, ami szintén mérsékli a kockázatokat.

Az adónem így mintegy 30 bankot, illetve takarékszövetkezetet érint. A kormányzat eredeti célkitűzése az volt, hogy az adóból évente minimum 2,5 milliárd fontnyi bevételre tegyen szert, azonban a folytatódó mérlegleépülés miatt a kitűzött bevételi küszöböt eddig egyik évben sem sikerült elérni (3. ábra). Az emiatt, valamint a társasági adó kulcsának többszöri csökkentése miatt kieső költségvetési bevételek

részbeni kompenzálása céljából mostanáig 7 alkalommal emelték meg a bankadó kulcsát, így az a 2011. januári bevezetésekor alkalmazott 0,05 százalékról mostanra több mint háromszorosára nőtt, 2014. januártól 0,156 százalék.

3. ábra

A bankadóból tervezett és megvalósult kormányzati bevételek

2012 nyarán tört ki a LIBOR-botrány, melynek során fény derült arra, hogy egyes bankok nemcsak a válság éveiben, a korlátozott piaci likviditás következtében torzították a kamatjegyzéseket, hanem már a korábbi években is, nyereségszerzési céllal rendszeresen történhetek hasonló manipulációk.² A nemzetközi vizsgálatok eredményeként a hatóságok az Egyesült Királyság (és más országok) több bankjával szemben is jelentős bírságot állapítottak meg. Az RBS, a Barclays és a Lloyds bírságának együttes összege, amelyet az angol és amerikai szabályozói hatóságok róttak ki, meghaladta az 1,2 milliárd fontot (Patton 2014). A büntetésen felül az Egyesült Királyságban különböző intézkedéseket hoztak a bankközi kamatjegyzésekkel szembeni bizalom helyreállítása érdekében. Ennek egyik legfontosabb következményeként 2014. január 31-től a NYSE Euronext vette át a Brit Bankszövetségtől (BBA)

² A LIBOR elterjedt bankközi referenciakamatként széles körben hatással van a pénzügyi termékek árazására. Ez a referenciakamat az árjegyző bankok bankközi forrásainak költségeit adja meg, illetve a rövid távú kamatvárakozásoknak is fontos mutatója. A pénzügyi válság nyomán az egy hónapnál hosszabb futamidőkön számottevően romlott a bankközi piac likviditása, ez és a piacok közötti akadályozottabb átjárás növelte a referenciakamat manipulációjának kockázatát (Erhart et al. 2013).

a LIBOR koordinálásával kapcsolatos feladatokat, mint az árjegyzések összegyűjtését, ellenőrzését és a referenciakamat közzétételét.

4. Hitelezés

A válság a hitelezési folyamatokban is fordulatot hozott. Az addig folyamatosan növekvő hitelállomány számottevően visszaesett, és a változás jelei csak 2013 második felétől kezdődően mutatkoznak, de a hitelezés továbbra is messze elmarad a válság előtt tapasztalttól. Az elmúlt években a háztartások és a vállalkozások is igyekeztek leépíteni adósságukat, de a két szegmensnél ez eltérő mértékben jelentkezett, a csökkenés a vállalati hitelezésnek tulajdonítható.

A vállalati hitelállomány a 2008-at megelőző néhány évben igen gyorsan, évente mintegy 15 százalékkal emelkedett, majd az eleinte csak megtorpanó növekedés 2009 második felére már esésbe fordult. 2014 első felében még mindig 2–3 százalék körüli mértékben csökkent a hitelállomány az egy évvel korábbihoz képest, igaz, a jegybank hitelezési felmérése szerint a hitelkondíciók kezdenek enyhülni (*Bank of England 2014*). Érdemes kiemelni, hogy 2012 eleje óta elsősorban az ingatlanszektorban tudható be a csökkenés, a többi szektorban az állomány mostanra már nagyjából stagnálást mutat. A visszaesés enyhébb a kis- és középvállalkozások körében, ez azonban vélhetően inkább azt a jelenséget tükrözi, hogy a nagyobb vállalatok kevésbé szorulnak a banki finanszírozási csatornára, hiszen számukra reális alternatíva a forrásszerzésben a tőkepiac. Ezt igazolja, hogy míg 2009-ben a hitelezésben megindult a visszaesés, a tőkepiaci kibocsátások számottevően emelkedtek, és azóta is meghaladják a válság éveit megelőző átlagot.

A válság a háztartási hitelezést is visszavetette, de a vállalati hitelezésnél jóval kisebb mértékben. A hitelállomány itt nem indult csökkenésnek, csak a növekedés üteme mérséklődött 2009 második felében évi 0,5–1 százalék közötti szintre, ami az elkövetkező években is fennmaradt. Még így is elmondható, hogy a 2009-ben újonnan folyósított lakáscélú hitelek értéke több mint 50 százalékkal, a fogyasztási hitelek értéke 20 százalékkal volt alacsonyabb, mint a válságot megelőzően.

Annak, hogy válság kitörése az Egyesült Királyság bankszektorának hitelezését különösen erősen érintette, egyik magyarázata az lehet, hogy a külföldi fióktelepek igen magas arányt képviselnek a bankrendszeren belül.³ 2007 végén a fióktelepek a bankszektor teljes eszközállományának 45 százalékát tették ki, míg ez az arány az euróövezet átlagában, illetve az Egyesült Államokban 10 százalék alatti volt (*Hoggarth et al. 2013*). A magas arány később is jellemző maradt, 2011 végi adatok

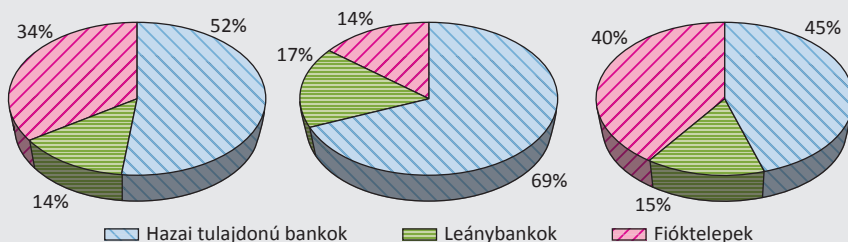
³ A fióktelep jogilag elválaszthatatlan az anyabanktól. Nincs külön tőkésítve, és a betéteket is a hazai, és nem a fogadó ország biztosítja. Jellemzően azok a bankok működtetnek fiókokat más országokban leánybankok helyett, melyek jelentős bankközi (wholesale) piaci tevékenységet végeznek, mert így könnyebb a forrásokat átcsoportosítani a bankcsoporton belül.

alapján a külföldi bankcsoportok fióktelepei az Egyesült Királyság banki eszközeinek mintegy harmadát ölelik fel (4. ábra). A fióktelepek eszközállománya is nagymértékben koncentrált, az öt legnagyobb fióktelepé a külföldi fióktelepek aggregált eszközállományának több mint fele. Nagy méretükből fakadóan egyes csoportok (elsősorban a vállalati szektor) hitelezésében fontos szerepet töltenek be, közvetlenül és közvetve (más pénzügyi vállalkozásokat hitelezve), valamint fontos szerepet játszanak a belföldi bankközi piacon is. Emellett jelenlétükkel élénkíthetik a pénzügyi piacon a versenyt, valamint a menedzsmenttel kapcsolatos és egyéb szakismeretek (know-how) átadásával növelhetik a hazai bankok hatékonyságát.

A fióktelepek üzletpolitikájuk alapján kevésbé koncentrálnak a belföldi piacra, mint a hazai bankok vagy a leánybankok, emiatt jobban ki vannak téve a külső sokkoknak és a piaci fertőzéseknek. Részben ennek is tulajdonítható, hogy a pénzügyi válság során a fióktelepek hitelezése különösen ciklikus volt: a 2007. szeptember végi 23 százalékos éves növekedést 2009 márciusában 23 százalékos csökkenés követte. Ezek a kilengések meghaladták a hazai tulajdonú bankok és a külföldi bankok leánybankjainál megfigyelhető mértéket.

A fióktelepek hitelezésében a nagyobb visszaesés a hazai tulajdonú bankokhoz képest működésük sajátosságaira vezethető vissza. A fióktelepek fokozottan a külföldi bankközi forrásokra vannak utalva, így a csökkenő piaci likviditás nagyobb mértékben érinti őket, emellett vélhetően a válság alatti kormányzati politikák is azt eredményezték, hogy a bankcsoportok az állami segítségért cserébe jobban összpontosítottak a hazai piacukra (home bias), a külföldi fióktelepek pedig háttérbe szorultak. A magasabb visszaesésben szerepet játszhatott továbbá az is, hogy a fióktelepek hitelezése a válság előtt a hazai bankokénál magasabb növekedést mutatott, ami arra utalhat, hogy kockázatosabb ügyfeleket is hiteleztek, vagy egyszerűen rosszul mérték fel a hitelkockázatokat, ráadásul ügyfeleik között a nagyon ciklikus pénzügyi szektor szereplői magas arányt képviselnek.

4. ábra
A fióktelepek súlya az Egyesült Királyság bankrendszerében

Megjegyzés: A hitelpiaci részesedés a magánszektorban, bármilyen devizában nyújtott hitelekre vonatkozik.

Forrás: Hoggarth et al. (2013).

A fióktelepekkel szemben a takarékszövetkezetek jobban átvészelték a pénzügyi válságot, mint a brit bankszektor egésze. Ebben szerepet játszhatott a szigorú szabályozásnak is köszönhető alacsony kockázatvállalásuk, a különböző befektetési tevékenységekre vonatkozó szigorú előírások, a saját tőke magasabb aránya, a hosszabb távú tervezésre helyezett nagyobb hangsúly és a tagok érdekeinek szem előtt tartása a külső tulajdonosi nyomás helyett.

A hitelállomány növelésének szándékával a Bank of England 2012 júliusában elindította Funding for Lending Scheme (FLS) elnevezésű programját. Ennek keretében a jegybank kedvező árazás mellett biztosít 4 éves futamidővel szabad likviditást azon bankok számára, amelyek vállalják, hogy növelik hitelállományukat. 2013 áprilisában a programot 1 évvel kiterjesztették, és igyekeztek a lakossággal szemben inkább a kis- és középvállalkozások hitelezése irányába terelni a bankokat azzal, hogy a módosítás értelmében a kis- és középvállalkozások hitelállományának növelése után nagyobb összeg hívható le a program keretében, mint a lakosság és a nagyvállalatok hitelezése esetén, sőt, 2014 februárjától a lakossági hitelezést már nem is támogatják. A hitelállományban 2009 óta megfigyelt csökkenést azonban az FLS sem tudta megállítani. A program hatását nehéz mérni, de feltételezhető, hogy a csökkenés a program nélkül nagyobb lett volna. A meghirdetés óta a kamatfelárak ugyan csökkentek, de ez nagyobb részben, vélhetően, inkább az általános gazdasági környezet javulásának következtében történt.

Felhasznált irodalom

Bank of England (2012): *Financial Stability Report*. June.

Bank of England (2014): *Trends in Lending*. April.

Conaghan, D. (2012): *The Bank: Inside the Bank of England*. Biteback Publishing.

Davies, R. – Richardson, P. – Katinaite, V. – Manning, M. (2010): *Evolution of the UK banking system*. Quarterly Bulletin 2010 Q4, Bank of England, pp. 321-332.

Erhart Szilárd – Ligeti Imre – Molnár Zoltán (2013): *A LIBOR-átvilágítás okai és hatásai a nemzetközi bankközi referenciakamat-jegyzésekre*. MNB-szemle, január, pp. 22-32.

HM Treasury (2012): *The future of building societies*. July.

Hoggarth, G. – Hooley, J. – Korniyenko, Y. (2013): *Which way do foreign branches sway? Evidence from the recent UK domestic credit cycle*. Financial Stability Paper No. 22, Bank of England.

Patton, R. (2014): *Trends in Regulatory Enforcement in UK Financial Markets*. 2014/15 Mid-Year Report, NERA Economic Consulting.

Plenderleith, I. (2012): *Review of the Bank of England's Provision of Emergency Liquidity Assistance in 2008-09*. Bank of England, October.

Seeley, A. (2014): *Taxation of banking*. House of Commons Library, May.

Melléklet

Az Egyesült Királyság bankrendszerének jellemzői							
(%)	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2013
Likviditás							
Likvid eszközök/összes betét	34,3	44,6	47,6	46,8	52,1	56,7	58,3
Magánszektornak nyújtott hitelek							
Hitel/eszközállomány	45	42,3	42,2	42,6	38,2	36,4	36,8
NPL az összes hitel arányában	n.a.	n.a.	2,6	1,9	0,9	4	3,7 ⁽¹⁾
Az összes hitelre megképzett értékvesztés/NPL	n.a.	n.a.	17,3	19,3	40,6	35	39,0 ⁽²⁾
Deviza kockázat							
FX hitelek aránya a magánszektor hitelállományán belül	13,1	12,9	15,3	15,6	19	18,4	16,1
Források							
Betét/összes forrás	40,6	38,6	36,7	35,4	33,1	37,2	39,5
Kötvények+alárendelt kölcsön+külföldi hitelkeret/összes forrás	9	10,1	11	9,3	10,5	8,6	11,9
Szolvencia							
Tőke/RWA	n.a.	8,2	10,4	8,6	17	15,9	16,4 ⁽²⁾
ROE	n.a.	16,3	7,9	35,2	21,9	-0,5	7,0 ⁽³⁾
(1)2012 (2)2012q2 (3)2013q2 Forrás: Bank of England, OECD, IMF, Világbank, EKB.							